

ПОДАТКОВЕ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Добрунік Тетяна Пилипівна,

к.е.н, доцент

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, Україна

tdobrunik@gmail.com

Вступ. Малий і середній бізнес є важливою умовою забезпечення стійкого регіонального розвитку, економічної та соціальної стабільності суспільства, підприємницька діяльність якого сприяє насиченню товарного ринку, нарощуванню обсягів виробництва з урахуванням важливих принципів диверсифікації сфер діяльності, зростання доходів. Проте даний сегмент більш уразливий до негативних змін економічного та політичного середовища країни. Під час воєнного стану, запровадженого в Україні в умовах повномасштабної агресії Росії, підприємці змушені пристосовуватися до нових реалій. Перед суб'єктами бізнесу постають нагальні питання щодо реагування на загрози зовнішнього середовища та активізації бізнес-діяльності як ключового фактору посилення економічної стійкості держави, а отже, і її здатності ефективно протистояти агресору. В умовах посилення загроз зовнішнього середовища, гармонізаційний розвиток малого та середнього підприємництва, відтворення його соціально-економічного потенціалу потребує вагомий державної підтримки, насамперед, у сфері реформування системи оподаткування із метою створення сприятливих умов для розширення бізнесу.

Мета роботи. Метою роботи є дослідження основних аспектів оподаткування суб'єктів малого та середнього бізнесу в умовах трансформаційних змін національної економіки.

Матеріали і методи. Матеріалами наукового дослідження слугували наукові публікації вітчизняних вчених, що містяться у спеціальній науковій літературі, матеріалах науково-практичних конференцій, мережі Інтернет, законодавча та статистична інформація щодо діяльності та оподаткування суб'єктів малого та середнього бізнесу. Також використані аналітичні дослідження, проведені Європейською Бізнес Асоціацією в рамках проекту Unlimit Ukraine. У роботі використано загальнонаукові і спеціальні методи дослідження, а саме: аналізу й синтезу, систематизації і класифікації, порівняння та узагальнення результатів.

Результати та обговорення. Національна економіка України представлена суб'єктами малого, середнього і великого підприємництва, як фізичними особами так і юридичними особами різних організаційно-правових форм господарювання.

Мале та середнє підприємництво є одним із ключових драйверів соціально-економічного розвитку країни, сталий розвиток та ефективність функціонування якого забезпечують і підтримують здоровий конкурентний баланс підприємницької діяльності в бізнес-середовищі [1, с. 52].

За даними державної служби статистики в економіці України переважають МСП, які становлять 99,98% від загальної кількості підприємців (як юридичних підприємств, так і фізичних осіб-підприємців), їм належить 65% загального обсягу продажів [2]. Проте, ще за перод пандемії коронавірусу спостерігались негативні тенденції у розвитку цього сектору економіки, а саме зниження ділової активності суб'єктів господарювання, зниження рівня прибутковості, що відзеркалилось на зменшенні надходжень податків та зниженні інвестиційної привабливості. За результатами опитування «Індекс настроїв малого бізнесу», яке провела Європейська Бізнес Асоціація в рамках проекту Unlimit Ukraine у партнерстві з Mind.ua, до негативних чинників ведення бізнесу в період пандемії перші три місця посідають такі: низька купівельна спроможність (21,09%), коронавірус – епідемія та локдаун (18,44%), податки та фіскальний тиск (11,59%) [3].

В умовах сьогодення, коли проводиться повномасштабна агресія Росії проти України, за період введення воєнного стану, український бізнес втратив більше ніж за два роки пандемії. За результатами моніторингу Європейської Бізнес Асоціації третина опитаних бізнесів повідомляють про втрати більше 1 млн доларів за місяць війни. Такою є оцінка 34% керівників членських компаній Європейської бізнес Асоціації втрат свого бізнесу після першого місяця війни. Ще 13% оцінюють втрати бізнесу в діапазоні від 500 тисяч до 1 млн доларів, 28% – від 100 до 500 тисяч доларів, і 14% оцінюють втрати на суму до 100 тисяч доларів [4]. Обсяг завданої шкоди та довгострокові наслідки оцінити важко, адже бойові дії на території нашої країни все ще тривають. Активні воєнні дії на території України змусили багато компаній малого та середнього бізнесу зупинити діяльність. Європейська Бізнес Асоціація провела опитування, щоб дізнатися про їхній стан і подальші дії. Про повну відсутність резервних фінансових коштів вже інформують 24% опитаних Європейською Бізнес Асоціацією представників МСБ – учасників проекту Unlimit Ukraine. За даними опитування, 42% малих підприємців не працюють взагалі, ще 31% призупинили роботу, але хочуть відновлювати діяльність. У повному обсязі продовжують роботу тільки 13% представників малого та середнього бізнесу, що загалом відповідає тенденції в бізнес-середовищі. Ще 14% представників МСБ заявили про те, що їм довелось обмежити географію діяльності [5].

Підтримка роботи українського бізнесу – важливе завдання для забезпечення економічної спроможності нашої країни протистояти викликам війни. Навіть у поточних надскладних умовах держава здійснює доступні кроки, аби підтримати підприємства, що опинились у скрутних умовах. Саме на підтримку бізнесу з боку держави було наголошено на зустрічі Європейської бізнес Асоціації з Головою Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики Данилом Гетманцевим, який зазначив, що в «економічній площині розвитку підприємництва запроваджено звільнити економіку від адміністративного та податкового тиску, дати можливість економіці працювати самій на себе,

сплачувати мінімальні податки, лише які надважливі, вжити безпрецедентні заходи щодо митниці та імпорту товарів на територію України» [6].

Оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності регламентовано Податковим Кодексом України [7], відповідно до якого передбачено загальну систему зі сплатою податку на прибуток та спрощену систему зі сплатою єдиного податку саме для малого бізнесу. Суб'єкти малого бізнесу мають право вибору між загальною та спрощеною системою оподаткування.

Спрощена система оподаткування передбачає поділ платників на чотири групи, має обмеження щодо видів діяльності, рівня отриманого доходу, кількості найманих працівників (табл. 1).

Таблиця 1

**Спрощена система оподаткування для малого бізнесу в Україні
станом на початок 2022 року**

Критерій	Групи платників			
	1 група тільки ФОП	2 група тільки ФОП	3 група ФОП і юрособи	4 група фермери (ФОП) і юридичні особи
Максимальна сума доходу	до 167 МЗП* тобто у 2022 – 1085500,00 грн	до 834 МЗП* тобто у 2022 – 5421000,00 грн	до 1167 МЗП* тобто у 2022 – 7585000,00 грн	не обмежено
Кількість працівників	Працюють бех найманих осіб	Працюють без найманих осіб або кількість осіб не повинна перевищувати 10 осіб	Працюють без найманих осіб або кількість осіб не обмежена	Для фізосіб-підприємців-фермерів існує заборона на найманих працівників
Ставки єдиного податку	не більше 10% прожиткового мінімуму (у 2022р. – 248,10 грн)	не більше 20% МЗП* (у 2022р. – 1300,00 грн)	3% доходу для платників ПДВ; 5% доходу для неплатників ПДВ	База оподаткування – нормативна грошова оцінка землі

МЗП* - розмір мінімальної заробітної плати, встановлений на 01.01.2022р

Джерело: складено автором за даними [7]

Особливою є 4 група «спрощенців», яка може застосовуватися тільки сільськогосподарськими товаровиробниками – аграрними підприємствами та

фермерами. Для юридичних осіб обмеженням є дотримання 75% частки сільськогосподарського товаровиробництва у загальній сумі отриманого доходу від здійснення своєї діяльності за попередній звітний рік.

Спрощена система оподаткування виступає важливою складовою державної політики, оскільки єдиний податок сплачується до місцевих бюджетів та виступає вагомим важелем регіонального розвитку. Ефективність спрощених режимів оподаткування також підтверджується щорічним збільшенням платежів. Так за даними Звіту про підсумки діяльності Державної казначейської служби України за 2021 рік [8], єдиний податок з фізичних осіб, сплачений до місцевих бюджетів становив 34,8 млрд. грн., що на 7,2 млрд. грн. більше 2020 року.

Аби підтримати підприємців, які відновлюють роботу під час військового стану, уряд створив спеціальний пакет допомоги через надання податкових преференцій. Чинним законодавством України [9] внесено основні зміни у систему оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності малого та середнього бізнесу, основні з яких які передбачають:

- можливість ФОП та юрособам з оборотом до 10 млрд. грн сплачувати єдиний податок з обороту в обсязі 2% за правилами, встановленими для 3-ї групи платників єдиного податку, тобто із звільненням від податку на прибуток, ПДВ та інших платежів. Також зняті обмеження по кількості робітників та по видам діяльності (окрім підакцизних товарів та грального бізнесу);

- звільнення від обов'язкової сплати єдиного податку платників 1 та 2 груп, такі платники матимуть право добровільно сплачувати єдиний податок;

- зменшення податків на пальне та товари для оборони – на період дії воєнного стану операції при постачанні та ввезенні пального звільнюються від оподаткування акцизом, а ставка ПДВ на такі операції зменшується до 7%;

- звільнення від сплати ЄСВ, штрафів, пені та перевірок по ЄСВ. Для ФОП осіб, що ведуть незалежну професійну діяльність, та для членів фермерських господарств є рішення про звільнення їх від сплати ЄСВ за себе;

- звільнення від оподаткування ввізним митом товарів, що ввозяться на територію України в режимі імпорту та звільнення від ПДВ операцій з ввезення товарів окремих категорій на митну територію України платниками єдиного податку першої, другої та третьої групи, що сплачують податок за ставкою 2%, спрощення процедур митного оформлення таких товарів.

У контексті формування сприятливого податкового навантаження доцільно розробити систему ставок єдиного податку, яка буде диференційована за видами економічної діяльності підприємств малого та середнього бізнесу, зайнятих у стратегічно важливих галузях національної економіки. Щодо податкового стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, Данило Гетманцев відзначив, що «податкова система майбутнього – це не про звільнення від податків, а про справедливий перерозподіл, де цілі галузі не будуть знаходитись в полі зниженого оподаткування» [6]. Отже, завдання держави у період трансформаційних змін національної економіки – зорієнтувати податкову систему на розвиток малого та середнього бізнесу з метою достатніх податкових надходжень та, водночас, стимулювання інноваційних процесів у сфері функціонування підприємницьких структур.

Висновки. Отже, найважливішим методом підтримки підтримки ефективного функціонування малого та середнього підприємництва є фіскальний механізм, реформування якого має відбуватися у напрямі сприятливих умов для ведення бізнесу шляхом запровадження стимулюючої податкової системи. Податкове стимулювання має передавати окремі преференції щодо порядку справляння податків та, водночас, забезпечувати достатні податкові надходження від збільшення ділової активності малого та середнього підприємництва. Активізація розвитку підприємств малого та середнього бізнесу, які характеризуються гнучкістю, мобільністю, можливістю швидкого пристосування до змін в економічному середовищі, є одним з найважливіших заходів зниження соціальної напруженості і забезпечення економічної безпеки держави.

Список літератури

1. Онешко С.В., Скрипник С.В., Ольшанська М.В. Особливості та ефективність податкових інструментів підтримки малого та середнього бізнесу. Інвестиції: практика та досвід. 2022. № 2. С. 50-57.
2. Державна служба статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Індекс настроїв малого бізнесу. URL: <https://eba.com.ua/nastroyi-malogo-biznesu-pokrashhuyutsya>.
4. Втрати бізнесу за місяць війни. URL: <https://eba.com.ua/vtraty-biznesu-zamisyats-vijny/>.
5. Результати опитування МСБ в рамках Unlimit Ukraine ЕВА. URL: <https://eba.com.ua/finansovi-rezervy-chverti-predstavnykiv-malogo-biznesu-vzhevycherpani>.
6. Бізнес зустрівся з Головою Комітету ВРУ з питань фінансів, податкової та митної політики. URL: <https://eba.com.ua/business-met-with-the-chairperson-of-the-vru-committee-on-finance-taxation-and-customs-policy>.
7. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI, / Верховна Рада України. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua>.
8. Публічний Звіт про підсумки діяльності Державної казначейської служби України за 2021 рік. URL: <https://www.kmu.gov.ua>.
9. Законодавство України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/zak>.